

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد.

۲۰۲۱/۱۲/۰۲

فضل الرحمن فاضل

سفیران افغانستان در مصر بخش دوازدهم

خوانندگان گرانقدر پورتال افغان جرمن آنلاين! این نوشته جناب محترم فضل الرحمن فاضل در شکل یک کتاب تدوین شده است بناءً افغان جرمن آنلاين آنرا با همان فورمات در خدمت شما قرار می دهد. با حُرمت

صلاح الدین سلجوقی

علامه استاد صلاح الدین سلجوقی پسر ارشد و دانشمند مفتی سراج الدین سلجوقی و از علمبرداران فلسفه، ادب و تصوف نیمه اول قرن چهاردهم هجری خورشیدی در افغانستان است.

د پانو شمیره: له 1 تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: د لیکنيزې بڼې پاڼوالی د لیکوال په غاړه ده ، هيله من یو خپله لیکنه له رایرلو مخکې په خیر و لولئ

مولانا محمد حنیف بلخی در تذکره "پر طاووس" در مورد او چنین می‌نگارد: "در سال 1313 هجری قمری¹ در بلده باستانی هرات چشم به دنیا گشوده است و با استعدادی که در نهاد او موجود بود، از شفق داغ جوانی آثار نبوغ در پیشانی اش خوانده می‌شد. چنانچه «آثار هرات» در باره اش گفته که: "سلجوقی روح بسیار دانای هرات است"

مقام او از آن بلند است که بگویم او در دوره حیاتش در معارف، در مطبوعات، در وزارت خارجه و در داخل و خارج کشور کرسی‌های مهمی را اشغال و به هموطنانش خدمت کرده است. چه او مرد ادیب، دانشمند، مورخ، دیپلمات، نطق، صوفی و فیلسوف بود که هیچگاه مناصب رسمی فصل‌میز چند و چون زندگی‌اش شده نمی‌تواند.

او فرصتی که نخستین اثر زیبای خود «افکار شاعر» را می‌نگاشت، وقتی که با افکار حضرت ابو المعانی بیدل رسید، چنین نوشت "امروز می‌خواهم با افکار شاعری تماس کنم که ریشه بر قلم و لرزه بر اندام می‌اندازد"، اکنون این راقم الحروف که پیرامون زندگی این مرد بزرگ قلم برداشته‌ام، من هم در دلخانه و اعصابم یکنوع شور و ارتعاش را احساس می‌کنم.

او بیدلیست پخته و ژرف، حافظ شناس سرشار و مولینادوست با معرفت بود، افکار خاقانی را ستایش می‌کرد و در دریای گلشن راز شیخ محمود شبستری، شناوری داشت. او اگر در نوشته‌هایش به افکار فلاسفه تماس می‌گرفت آن قدر پر قدرت و چیره دست بود که هر موضوع فلسفی را به زیبایی جلال و جمال روحی و معنوی آب و رنگ می‌بخشید. «مقدمه اخلاق» او واقعاً یک اثر پر ارج و یک حلقه وصل تازه، بین اخلاق و روش قدیم و جدید گفته می‌شود.

اثر او به نام «اخلاق نیکو ماکوسی» در حقیقت یک اثر زیننده و انگیزنده در طریق فلسفه و اخلاق است. «جبیره» اش با مضامین دلکش خود، جبران بزرگی است در برابر روش‌های ناقص اخلاقی و اجتماعی مردم. «نقد بیدل» او یک ره‌گشای مدلی است در بیدل شناسی. او درین اثر نغز با در نظر گرفتن ابیات منتخبه ابوالمعانی می‌رساند که عشق، ادب و عرفان چگونه با هم آمیزش دارند و چسان دل و دماغ آدمی به راه معنوی و به سوی ماوراءالطبیعت رهنمونی می‌کنند.

رساله «زیبایی شناسی {نگاهی به زیبایی}» او که مشحون از بحث زیبایی‌های طبیعت است، چشم خواننده را جانب رامشگری‌های خلقت و طبیعت باز و از آنجا به تماشای عالم برین دعوت می‌نماید. اثر ارزنده دیگرش «تجلی خدا در آفاق و انفس» آنچنان انعکاس دهنده جمال و جلال معنوی است که دست انسان را گرفته به آنسوی گردون می‌کشاند. شیرازه بندی مضامین و افکار عالی که درین اثر پرمحتوا به نظر می‌آید، خواننده را وادار می‌سازد که در پیشگاه بزرگوار این علامه، به زانو درآید و تسلیمش شود.

مطالعه کتاب او «محمد در شیرخوارگی» که هر فقره و پراگراف آن زندگی یک یتیم جاوید را ترسیم می‌کند خواننده را با دیدگان اشک‌آلود وادی به وادی، به سرزمین مقدس می‌کشاند؛ در بیت الحرام، و در آستان خانه خدا، در جوار زمزم، در خالیگاه میان صفا و مروه، در خانه عبدالمطلب، در کوچه‌های مکه، در حجره منزله آمنة، در سرایش جبال فاران و ابوقبیس، در پیشاپیش کاروان طایف و در هودج و آغوش حلیمه مرضعه طواف می‌دهد؛ عالم دیگری دارد. مدح و چند و چون آن را خود همان کتاب مرحوم سلجوقی ادا و بیان کرده می‌تواند و بس.

کتاب «تقویم انسان» او که می‌تواند از لابلای مضامین آن، به اوج‌های مقام آدمی پی برد؛ یادگار پر افتخار دیگری است که از آن علامه بزرگ به جا مانده است...²

ماموریت‌های دولتی استاد را چنین شمرده اند:

¹ دوست ارجمند سعدالدین سلجوقی برادر زاده علامه صلاح الدین سلجوقی و پسر شادروان سیف الدین مستمند سلجوقی (برادر کهنتر علامه) به استاد یادداشت‌های پدر ارجمندش به راقم السطور گفته است: "استاد صلاح الدین سلجوقی به تاریخ 6 سنبله 1271 هجری خورشیدی تولد شده است؛ در حالی که در سایر تذکره‌ها، سال تولد استاد را 1274 یا 1275 گفته اند، اما سال 1271 قرین صحت معلوم می‌شود و از فوت‌های استاد که هنگام ایفای وظیفه در قاهره، برداشته شده است، عمر ایشان را در آن دوران، بالاتر از شصت سال نشان می‌دهد. هم چنان سال تولد مرحوم مفتی سراج الدین سلجوقی پدر علامه سلجوقی را اکثر نویسندگان سال 1288 هجری قمری نوشته اند و باز هم به استاد فرموده آقای سعدالدین سلجوقی، مفتی صاحب مرحوم در سال 1243 هجری خورشیدی تولد و در سال 1335 هجری خورشیدی وفات یافته و در وقت رحلت، عمر ایشان 92 سال بوده است.

² پر طاووس جلد دوم، صفحات 831-834، چاپ سفارت افغانستان در قاهره

استاد که در نوجوانی به نام "نابغه کوچک" شهرت کسب کرده بود، در زمان سراج الملة والدين امير حبيب الله خان به کابل آمد و امتحان "افتا" را سپری کرد و به حیث مفتی به هرات اعزام شد. در زمان سلطنت امان الله خان به کابل آمد و به حیث آموزگار در مکتب حبیبیه مقرر شد. آن گاه که شجاع الدوله رئیس تنظیمیه هرات مقرر گردید، استاد سلجوقی به حیث مدیر معارف هرات مقرر شد و همزمان با آن مدیر مسئول جریده "اتفاق اسلام" هم بود که استاد سلجوقی نام آن را به "فریاد" تغییر داد. استاد سلجوقی بعد از یک دوره کار سهساله، دوباره وارد کابل شد و در دارالتالیف وزارت معارف به کار گماشته شد و چندین کتاب درسی را تالیف و به چاپ رساند و در تصحیح و ویرایش تألیفات دیگران نیز سهم گرفت.

استاد سلجوقی در همین دوران پادشاهی شاه امان الله خان عضویت در دارالتحریر شاهی را نیز در کارنامه خود دارد که در گذشته ها آن را وظیفه "دبیری" می گفتند و مدت سه سال در آن سمت خدمت کرد. استاد سلجوقی در عهد امارت امیر حبيب الله کلکانی به عنوان یکی از طرفداران شاه امان الله خان مدتی زندانی گردید، اما بعد از اندک مدت از زندان رها و رهسپار هرات شد و انزوا اختیار کرد و به مطالعات شخصی ادامه داد تا اینکه محمد نادر شاه او را به کابل فرا خواند. او نخست به حیث مدیر مطبوعات وزارت خارجه، سپس به حیث قونسل افغانستان در بمبئی و بعداً به حیث جنرال قونسل افغانستان در دهلی ایفای وظیفه کرد و در همین دوران با داکتر محمد اقبال لاهوری که هنوز حیات داشت، طرح دوستی ریخت.

از آنجایی که او در عهد سلطنت محمد نادر شاه در سال 1310 هجری خورشیدی در بمبئی به حیث قونسل افغانستان ایفای وظیفه می کرد و قبلاً هم در افغانستان در لیسه حبیبیه آموزگار بود و در زمان شاه امان الله خان در دارالتالیف وزارت معارف افغانستان به تهیه نصاب درسی و تألیف کتاب های آموزشی مصروف بود و از جانب دیگر با داکتر محمد اقبال لاهوری نیز در این دوران، طرح آشنایی ریخته بود، احتمال زیاد دارد که در دعوت داکتر اقبال و مولانا سید سلیمان ندوی و سر راس مسعود (نوه سر سید احمد خان) در سال 1312 هجری خورشیدی (1933م) جهت تهیه نصاب تعلیمی به آموزشگاه های افغانستان، نقش محوری داشته باشد.

در سال 1317 هجری خورشیدی اولین رئیس ریاست نوتاسیس و مستقل مطبوعات (اکنون وزارت اطلاعات و فرهنگ) مقرر گردید و رادیوی کابل در همه ابعاد، ترقی بیشتر کرد و بازار نشر و چاپ و تألیف و ترجمه در این دوران، رونق بیشتر گرفت.³

استاد در سال 1327 هجری خورشیدی کارهای حکومتی را کنار گذاشت و به عنوان نماینده مردم هرات وکیل شورا یا پارلمان افغانستان شد تا اینکه در سال 1333 هجری خورشیدی به حیث سفیر افغانستان در قاهره مقرر گردید که این وظیفه را تا ثور سال 1341 هجری خورشیدی ادامه داد. استاد در اواخر عمر بیمار شد که داستان بیماری اش را همسر عزیزش بانو حمیرا سلجوقی در مقدمه کتاب "تجلی خدا در آفاق و انفس" این گونه، به تصویر کشیده است:

"... عزیزم صلاح الدین در «راز و نیاز» که به دیباچه این کتاب جای دارد، آن آیه شریفه را از سوره مبارکه حضرت یوسف (ع) آورده است که پیغمبر موصوف در آن، با این کائنات وداع کرده بود و من می ترسیم که یوسف من نیز این کار را کرده باشد، مخصوصاً که او بعد از انجام این کتاب بدون وقفه، به حمله ثانی و شدید خنق قلبی گرفتار آمد و تا حال تقریباً ده ماه است که با خامه روح بخش خود در بستر است. اگرچه خودش کنون نیروی کمی از گویایی یافته است، ولی خامه اش هنوز خموش است. این زمزمه او که غالباً در آوان استراحت خود از شعر خاقانی می کرد، دائم در گوش من طنین انداز است:

ضمیر من امیر آب حیوان زبان من شبان وادی ایمن
کبوترخانه روحانیان را نقطه های سر کلک من ارزن

³ این جانب در دهلی جدید در آخرین سال های قرن بیستم از روانشاد محمد یوسف کهزاد شنیدم که استاد سلجوقی وقتی که به حیث رئیس مستقل مطبوعات ایفای وظیفه می کرد، برایش گفته شد اگر هر قدر تعداد چاپ یک کتاب بیشتر شود، به همان اندازه ارزانتر می شود، استاد برای شان گفته بود آن قدر در تعداد چاپ بفرایید تا بالکل "مفت و رایگان" گردد! فاضل

این را به جز از خدای علام الغیوب کسی نمی‌داند که من بیشتر به جوار آن خدای مهربان خود خواهم رفت یا او؟ ولی طوری که مرگ حق و یقین است، این هم حق و یقین است که پیوند روحانی و رابطه فضیلت هیچگاه گسستنی نیست و چون این دو سروش آسمانی از جانب خداوند بی‌چون به این خاکدان فرود آمده است، طبیعی است که از امواج حرکات شش و قلب و هم از قیود زمان و مکان آزاد است و ازین رو جاویدانی است و تا ماورای گور ونیز تا ابد الابد زنده می‌ماند.

نه پنجروزه عمر است وصف روی تو ما را
وجدت رائحة الودّ إن شممت رفاتی

کنون من صبح وشام به تیمار او مصروفم، و پگاه و بیگاه دعا و رضای او را به دست می‌آورم و به کمال صوری، به صحت و سعادت و آرامی جسم و روح او به حضور خداوند کریم و مهربان دعا می‌کنم و جز این، دیگر راه و وسیله ندارم.

از صبر عاشق خوشتر نباشد
صبر از خدا خواه! صبر از
خدا خواه!⁴

نامه علامه سلجوقی به امام اکبر شیخ محمود شلتوت

نامه علامه سلجوقی به انور السادات

⁴ از مقدمه بانو حمیرا سلجوقی بر کتاب " تجلی خدا در آفاق و انفس"

علامه سلجوقی در حال مصافحه با جنرال محمد نجیب رئیس جمهور مصر

آقای صلاح الشاهد، دبیر قصر ریاست جمهوری مصر حین تقدیم تهنیت به علامه سلجوقی سفیر افغانستان، به مناسبت چهل و یکمین سالگرد استقلال 27 می 1960 م - قاهره

مولانا سید مبشر طرازی، علامه سلجوقی و دو تن از سفیران مقیم قاهره

نامه محمد انور السادات به علامه سلجوقی

د پانو شمیره: له 5 تر 7

افغان جرمن آنلاین په درنیت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رایزولو مخکې په خیر و لولئ

نامه جمال عبد الناصر به علامه سلجوقی. 14 سپتمبر 1955م

نامه علامه سلجوقی به دکتر طه حسین- 1954م

محمد ظاهر شاه، جمال عبد الناصر و علامه سلجوقی در قاهره -1960م

د پانو شميره: له 6 تر 7

افغان جرمن آنلاین په درنیت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هبله من یو خپله لیکنه له رایزولو مخکې په خیر و لولئ

مفتی سراج الدین سلجوقی پدر علامه سلجوقی

بقیه دارد